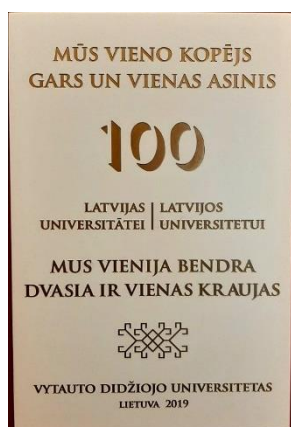


Rūdolfs Rubenis, Mg.hist.

Latvijas Universitātes Muzeja krājuma glabātājs

Vitauta Lielā Kauņas universitātes-Latvijas Universitātes sadraudzības apliecinājums

Pirms gada Latvijas Universitātes (LU) vēsturē sākās otrā simtgade, un LU Muzejs nolēma ieskatīties pirmās Simtgades vēsturē. Noslēdzoties Latvijas Neatkarības karam LU uzsāka pilnvērtīgu darbību, kas, piemēram, izpaudās ar starptautisko sakaru veidošanu ar citām Eiropas valstīm, sevišķi ar savā reģionā ietilpstošajām valstīm (Somiju, Igauniju, Lietuvu un Poliju). Runājot par Latvijas un Lietuvas attiecībām LU vēstures kontekstā, LU Muzejs nolēma veikt analīzi par Vitauta Lielā (Vitautus Magnus) Kauņas universitātes-Latvijas Universitātes sadraudzības plāksni.



Vitauta Lielā Kauņas universitātes uzdāvinātā sadraudzības plāksne LU Simtgadē LU galvenajā ēkā (foto autors: Rūdolfs Rubenis)

Sadraudzības plāksne ir veidota no marmora, kurā izkalts zelta krāsas teksts latviešu un lietuviešu valodās: *Mūs vieno kopējs gars un vienas asinis/Mus vienija bendra dvasia ir vienas kraujas: Latvijas Universitātei 100/Latvijos Universitetai 100*. Zelta krās tekstu papildina *Vytauto Didžiojo Universitetas: Lietuva 2019*. Sadraudzības plāksni dāvinājusi Lietuvas lielkņaza Vitauta Lielā (latīniski Vitautus Magnus, lietuviski Vytautas Didžiojos) vārdā nosauktā Kauņas universitāte (KU). No rakstītā var saprast, ka ir runa par LU un KU sadarbības attiecībām starpkaru periodā. Sadarbība aprakstīta simboliski, izceļot latviešu un lietuviešu kā indoeiropiešu saimes baltu grupas tautu asinsradniecību. Radniecību simbolizē zelta krāsā iekalts seno baltu Austras koka zīme, kas simbolizē priekšstatu par pasauli: pazemes pasauli, viduspasauli un debesu pasauli. Ar pazemes pasauli saprot pagātni, viduspasauli tagadni un debesu pasauli nākotni par latviešu-lietuviešu tautu attiecībām.¹ Starpkaru laikā ļoti aktuāla bija Baltijas valstu vienotības stiprināšana, kas izpaudās ne tikai politiski (mēģinot veidot Baltijas Antanti), bet arī zinātniski (studentu apmaiņa starp LU un KU, sadarbība ar pārējām **Baltijas valstīm** un citām Eiropas valstīm zinātnes un izglītības jautājumos).²

LU un KU ir dibinājušās laikā, kad notika Latvijas un Lietuvas Neatkarības kari laikposmā no 1918. līdz 1920. gadam. Tomēr Lietuvai augstākā izglītības nesākās ar KU, bet gan ar Viļņas universitāti (VU), kas dibināta 1579. gada 29. oktobrī Polijas-Lietuvas kopvalstī jeb **Žečpospolitā** (1569-1795), kad Romas pāvests Georgs XIII izdeva bullu Viļņas Romas katoļu kolēģijas pārveidošanai par Viļņas universitāti - *Academia et Universitas Vilnensis Societatis Iesu* – Viļņas Jēzus brālības akadēmija un universitāte.³ Lietuvas lielkņaza un Polijas karaļa

¹ <https://www.e-ezoterika.lv/raksti/austras-koks.html>

² Eidints, Alfonss. Bumblausks, Alfreds. Kulkauskas, Antans. Tamošaitis Mindaugs. *Lietuvas vēsture*. Rīga: Apgāds “Zvaigzne ABC”. 2014, 53. lpp.

³ Turpat, 84.-85. lpp.

Staņislava II Jagaleona (lietuviski Jagaiļa) brālēna Vītauta vārdā nosauktā Kauņas universitāte bija Lietuvas valsts pagaidu nacionālā *Alma Mater*, jo tajā laikā Viļņas apgabala piederības jautājums nebija atrisināts starp Lietuvu un Poliju. 1920. gadā Polijas armijas ģenerālis Lucijāns Žeļigovskis, pārejot pretuzbrukumā padomju Krievijas karaspēkam pēc izšķirošās Varšavas kaujas 1920. gada 15. augustā (Vislas brīnums) sagrāba Viļņas apgabalu, piespiežot Lietuvas pagaidu valdību bēgt uz Kauņu, izglābjoties no tās krišanas poļu varā. Esošajos apstākļos lietuviešiem neatlika nekas cits kā dibināta jaunu nacionālo *Alma Mater* **Kauņā** (Lietuvā Kauņu uzskata par starpkaru Lietuvas pagaidu galvaspilsētu), neizslēdzot iespēju atgūt Viļņas apgabalu no Polijas, tādējādi atgūstot VU.⁴ Lietuva atguva Viļņas apgabalu PSRS okupācijas laikā, taču VU, tāpat kā LU, KU un Tartu Universitāte (TU), nebija atļauts pildīt nacionālo *Alma Mater* funkciju (sagatavot speciālistus nacionālo valstu izaugsmei), bet gan bezierunu pakļaušanos PSRS komunistiskās diktatūras diktātam. Vienīgi tika saglabāta šķieta nacionālās *Alma Mater* funkcija – studiju pasniegšana VU⁵ lietuiski, LU⁶ latviski un TU⁷ igauņiski; visās trijās universitātēs otrajā valodas plūsmā pasniedza studijas krieviski.

Lai sasaistītu Kauņas universitāti ar Lietuvas lielkņazisti, to nosauca Lietuvas lielkņaza Vītauta Lielā vārdā. Ja Viļņas universitāti dibinājuši Romas katoļi, tad Vītauts Lielais ielika pamatus Lietuvas lielkņazistes transformācijai no pagāniskas uz Romas katoļticīgas valsts, mēģinot apvienot **Romas katoļus** ar pareizticīgajiem. Nostiprinoties Romas katoļticībai Lietuvas lielkņazistē, sāka veidoties aizsākumi Lietuvas nacionālajai *Alma Mater* – Viļņas universitātei. Arī **Vītauts Lielā** faktors starpkaru periodā lietuviešu tautas apziņā nostiprināja pārliecību par Lietuvas valsti, kas izveidoja ideoloģisku pretsvaru Polijas kundzībai pār Viļņas apgabalu. Polijas-Lietuvas kopvalsts laikā tika kultivēts Vītauta Lielā mīts, kas saliedēja Lietuvas lielkņazisti pret Polijas karalistes pieaugošo varu.⁸

Teorētiski VU būtu jāuzskata par vissenāko universitāti Baltijas valstīs (Tartu Universitāte dibināta 1632. gada 15. oktobrī un Latvijas Universitāte 1919. gada 28. septembrī), taču 16.-20. gs. sākumā ar Baltiju saprata kādreizējās Livonijas ordeņa valsts (1237-1562) vācbaltiešu apdzīvoto teritoriju mūsdienu Latvijas un Igaunijas teritorijā. Mūsdienu Lietuvas teritorija iekļāvās Centrāleiropas reģionā, pie kura piederīgas Polijas, Čehijas un Ungārijas teritorijas. VU ietekmēja poļu faktors, bet RP/RPI un TU ietekmēja vācu faktors. Neskatoties uz reģionālajām atšķirībām, RPI sniedza ieguldījumu Lietuvas un Latvijas nacionālās elites, un TU Igaunijas un Latvijas nacionālās elites izveidošanā.⁹

Par Lietuvas faktoru LU liecina 1919. gadā Lietuvas pagaidu valdības apsveikuma vārdi nodibinātajai LU, ko papildina ar faktu par lietuviešu jaunatnes mēģinājumiem atrast izglītību LU latviešu-lietuviešu tautu tuvināšanai.¹⁰ LU pastāvēja lietuviešu studentu biedrība *Viltis*, kas dibinājusies 1908. gadā pie Rīgas Politehniskā institūta (RPI) (1896-1919). *Viltis* darbību atjaunoja 1926. gadā, kas galvenokārt apvienoja LU Lauksaimniecības fakultātes lietuviešu

⁴ Spekke, Arnolds. *Latvijas vēsture*. Rīga: SIA "J.L.V.". 2003, 314. lpp.

⁵ Turpat, 247.-248. lpp.

⁶ *Latvijas Universitātei – 80*. Rīga: Latvijas Universitāte. 1999, 12. lpp.

⁷ Sepo, Zeterbergs. *Igaunijas vēsture*. Rīga: AS "Latvijas Mediji". 2018, 332.-333. lpp.

⁸ Eidints, Alfons. Bumblausks, Alfreds. Kulkausks, Antans. Tamošaitis Mindaugs, 56. lpp.

⁹ Stradiņš, Jānis. Cēbere, Dzintra. Zinātne un augstākā izglītība Rīgā Baltijas reģiona (Baltijas/Zviedrijas) sakaru kontekstā. No: Baltiņš, Māris (red.). *Latvijas Universitātes raksti (Acta Universitatis Latviensis): Zinātņu vēsture un muzejniecība (History of Sciences and Museology)*. Rīga: "Zinātne". 2003, 33.;35. lpp.

¹⁰ Dale, Pauls (Sast.). *Vēsturisks pārskats par Latvijas Augstskolas nodibināšanu un viņas darbību pirmā (1919./20.) mācību gadā*. Rīga: Latvijas Augstskolas izdevums. 1921, 37. lpp.

tautības studentus. Lai gan šī bija lietuviešu nacionālā studentu biedrība, tajā aktīvi darbojās galvenokārt lietuviešu tautības Latvijas pilsoņi. *Viltis* mērķis bija apvienot Latvijas valstī dzīvojošos lietuviešu studentus lietuviešu nacionālās kultūras saglabāšanai, sniegtot savstarpēju materiālo un morālu atbalstu, kā arī veidojot starpkultūru sakarus starp Latviju un **Lietuvu**.¹¹

Viltis darbojušies pazīstamie lietuviešu sabiedriskie darbinieki un mācībspēki kā RPI Arhitektūras nodaļas absolvents, lietuviešu arhitekts Vītauts Landsberģis (vēlākā Lietuvas Seima priekšsēdētāja Vītauta Landsberģa tēvs), Kazimirs Vasiļausks un Jons Šimoļūns.¹² K. Vasiļausks bija Lietuvas PSR Zinātņu Akadēmijas korespondētājloceklis, PSRS Celtniecības un arhitektūras akadēmijas akadēmiķis, un celtniecības mehānikas speciālists. J. Šimoļūns bija RPI Mehānikas nodaļas absolvents, kurš kļuva par ievērojamu lietuviešu inženieri. Viņš bija KU profesors un Klaipēdas ostas celtnieks. RPI Lauksaimniecības nodaļā studējis arī Lietuvas valsts premjerministrs, vairākkārtējais lauksaimniecības un izglītības ministrs Jozs Tūbelis.¹³

Lai stiprinātu Latvijas-Lietuvas attiecības reģionālajā kontekstā, 1923. gadā Taru, Igaunijā tika nolemts Baltijas reģiona sadarbības ietvaros nodibināt Baltijas jūras valstu studentu organizāciju savienību **SELL** (Suomi-Eesti-Latvija-Lietuva). Šajā organizācijā mēģināja iesaistīt arī Polijas studentus, taču sastopot Lietuvas pretestību Viļņas jautājuma dēļ, kā arī Somijas iebildumus pret Zviedrijas studentiem sarežģītās vēstures (Somijas atrašanos Zviedrijas karalistes sastāvā) dēļ, atlika izveidot organizāciju no Somijas, Igaunijas, Latvijas un Lietuvas universitāšu studentu Studentu padomju pārstāvjiem.¹⁴ Latviešu studenšu korporācija *Daugaviete* 1935. gada SELL konferenci Lietuvā: “Neaizmirstamā atmiņā palikusi lietuviešu sirsnīgā uzņemšana; bijām arī Kuršu kāpās, sastapāmies ar kuršiem; apmeklējām Kēnigsbergu. Konferences balles noslēgumā notika valsis Kauņas pilsētas galvenajā laukumā.”¹⁵ Daugaviete starpkaru periodā aizsāka arī ciešu sadraudzības attiecību veidošana ar Lietuvas studentu/šu korporācijām – KU lietuviešu studenšu korporāciju Romuvos Vaidelute un lietuviešu studentu korporāciju *Neo-Lithuania*.¹⁶

Arī citas Latvijas studenšu korporācijas starpkaru periodā stiprināja sadraudzību ar KU lietuviešu studenšu korporācijām – latviešu studenšu korporācija *Dzintra* izveidoja ciešu sadraudzību ar KU lietuviešu studenšu korporāciju *Filiae Samogitiae*¹⁷, un krievu-krievu izcelsmes latviešu studenšu korporācija *Sororitas Tatiana* uzturēja ciešu sadraudzību ar KU krievu studenšu korporāciju *Filiae Rutheniae*.¹⁸

¹¹ Briedis, Juris (red.). *Augstākās tehniskās izglītības vēstures Latvijā (2. daļa): Tehniskās fakultātes Latvijas Universitātē, Rīgas Universitātē, Latvijas Valsts Universitātē (1919-1958)*. Rīga: Rīgas Tehniskā universitāte. 2004, 93. lpp.

¹² Briedis, Juris (red.). *Augstākās tehniskās izglītības vēstures Latvijā (1. daļa): Rīgas Politehnikums un Rīgas Politehniskais institūts (1862-1919)*. Rīga: Rīgas Tehniskā universitāte. 2002, 89. lpp.

¹³ Turpat, 104. lpp.

¹⁴ Briedis, Juris (red.). *Augstākās tehniskās izglītības vēstures Latvijā (2. daļa): Tehniskās fakultātes Latvijas Universitātē, Rīgas Universitātē, Latvijas Valsts Universitātē (1919-1958)*, 85.-86. lpp.

¹⁵ Goldmane, Vilma., Bernsone, Taņa. Dūne, Elga (red.). *Daugaviete 40 gados (1921-1961)*. Chicago: Daugavietes konvents. 1966, 59. lpp.

¹⁶ <http://www.spk.lv/studkorp/daugaviete/>

¹⁷ <http://www.spk.lv/studkorp/dzintra/>

¹⁸ <http://www.spk.lv/studkorp/sororitas-tatiana/>

PSRS okupācijas apstākļos starp Latviju un Lietuvu turpināja pastāvēt **starpkultūras sakari**, kas izpaudās sevišķi nacionālajā jautājumā. 1989. gada 11. novembrī PSRS prezidenta Mihaila



Latvijas Tautas frontes piemiņas plāksne Barikādēm 1991. gadā LU galvenajā ēkā (foto autors: Rūdolfs Rubenis)

Gorbačova demokratizācijas reformu ietekmē LU Vēstures un filozofijas fakultātes Lāčplēša dienas svinības piedalījās studenti no Lietuvas, kuri bija paņēmuši līdzīgi Lietuvas dzeltenzaļ-sarkano nacionālo karogu. Atritinot karogu, lietuviešu studenti pievienojās latviešu studentiem, dziedot Lietuvas nacionālo himnu *Tautiška Giesme*. Pēc šī pasākuma neviens vairs netika represēts, atlaists no darba vai atskaitīts no studijām LU. Tas liecināja, ka padomju totalitārā vara kļuvusi bezspēcīga

pret baltiešu nacionālo atmodu.¹⁹ Latvijas-Lietuvas tuvību Trešās atmodas laikā (1987-1991) stiprināja sadarbība starp Latvijas Tautas frontes un Lietuvas Pārbūves kustību (*Sajūdis*), par ko liecina piemiņas plāksne Latvijas Tautas frontes 3. sasaukuma domas ārkārtas sēdei, kur lēma par manifestācijas “Par neatkarīgu, demokrātisku Latviju” rīkošanu. Manifestācija notika 1991. gada 13. janvārī, reaģējot uz PSRS izdarīto spiedienu Lietuvai; PSRS karaspēks nežēlīgi apspieda neapbruņotus demonstrantus pie Viļņas televīzijas torņa.²⁰ LU izlēma uzlikt LU-KU sadraudzības plāksni līdzās Latvijas Tautas frontes piemiņas plāksnei pie LU Lielās aulās, lai būtu cieša saistība ar Latvijas un Lietuvas valstu izšķirošo stāvokli 1918.-1920. gadā un 1991. gadā.

Kad 1991. gadā Lietuva, kopā ar Latviju un Igauniju, atguva neatkarību no PSRS, VU uzsāka pilnvērtīgi funkcionēt kā Lietuvas valsts nacionālā *Alma Mater*. Baltijas mērogā VU (tāpat kā LU un TU) prezentē savas valsts nacionālo augstāko izglītību, kas pēc akadēmiskās darbības ievirzēm un principiem ir analogiskas pārējām Baltijas valstu nacionālajām *Alma Mater*. Visas trīs Baltijas valstu nacionālās universitātes Eiropas un pasaules mērogā demonstrē sevi kā vienīgās, kur augstāko izglītību apgūst lietuviešu, latviešu un igauņu valodās, paralēli stiprinot visu trīs Baltijas valstu nacionālo identitāti.²¹

Avotu un literatūras saraksts

1. **Briedis, Juris (red.).** *Augstākās tehniskās izglītības vēstures Latvijā (1. daļa): Rīgas Politehnikums un Rīgas Politehniskais institūts (1862-1919)*. Rīga: Rīgas Tehniskā universitāte. 2002;
2. **Briedis, Juris (red.).** *Augstākās tehniskās izglītības vēstures Latvijā (2. daļa): Tehniskās fakultātes Latvijas Universitātē, Rīgas Universitātē, Latvijas Valsts Universitātē (1919-1958)*. Rīga: Rīgas Tehniskā universitāte. 2004, 543 lpp.;

¹⁹ Keruss, Jānis., Lipša, Ineta., Runce, Inese., Zellis, Kaspars. *Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātes vēsture padomju laikā: Personības, struktūras, idejas (1944-1991) (otrais izdevums)*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. 2011, 306. lpp.

²⁰ *Latvijas Tautas frontes 2. kongress: programma, statūti un rezolūcijas*. Rīga: Latvijas Tautas frontes izdevniecība. 1990, 6. lpp.

²¹ *Latvijas Universitātei – 80*. Rīga: Latvijas Universitāte. 1999, 12. lpp.

3. **Dale, Pauls (Sast.).** *Vēsturisks pārskats par Latvijas Augstskolas nodibināšanu un viņas darbību pirmā (1919./20.) mācību gadā.* Rīga: Latvijas Augstskolas izdevums. 1921, 76 lpp.;
4. **Eidints, Alfonss. Bumblausks, Alfreds. Kulkauskis, Antans. Tamošaitis Mindaugs.** *Lietuvas vēsture.* Rīga: Apgāds "Zvaigzne ABC". 2014, 303 lpp.;
5. **Goldmane, Vilma., Bernsone, Taņa. Dūne, Elga (red.).** *Daugaviete 40 gados (1921-1961).* Chicago: Daugavietes konvents. 1966;
6. **Keruss, Jānis., Lipša, Ineta., Runce, Inese., Zellis, Kaspars.** *Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātes vēsture padomju laikā: Personības, struktūras, idejas (1944-1991) (otrais izdevums).* Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. 2011, 351 lpp.;
7. *Latvijas Tautas frontes 2. kongress: programma, statūti un rezolūcijas.* Rīga: Latvijas Tautas frontes izdevniecība. 1990, 31 lpp.
8. *Latvijas Universitātei – 80.* Rīga: Latvijas Universitāte. 1999, 305 lpp.;
9. **Sepo, Zeterbergs.** *Igaunijas vēsture.* Rīga: AS "Latvijas Mediji". 2018, 463 lpp.;
10. **Spekke, Arnolds.** *Latvijas vēsture.* Rīga: SIA "J.L.V.". 2003, 381 lpp.;
11. **Stradiņš, Jānis. Cēbere, Dzintra.** Zinātne un augstākā izglītība Rīgā Baltijas reģiona (Baltijas/Zviedrijas) sakaru kontekstā. No: Baltiņš, Māris (red.). *Latvijas Universitātes raksti (Acta Universitatis Latviensis): Zinātņu vēsture un muzejniecība (History of Sciences and Museology).* Rīga: "Zinātne". 2003, 31.-48. lpp.;
12. <http://www.spk.lv/studkorp/daugaviete/>;
13. <http://www.spk.lv/studkorp/dzintra/>;
14. <http://www.spk.lv/studkorp/sororitas-tatiana/>;
15. <https://www.e-ezoterika.lv/raksti/austras-koks.html>